

Cynllun Gweithredu Rhywogaeth: Y DYFRGI

Cyflwyniad

Cwmpas

Mae'r cynllun gweithredu hwn ar gyfer rhywogaeth yn ymdrin â'r Dyfrgi Ewrasiaidd (*Lutra lutra*), yr unig rywogaeth o ddyfrgi yn y DU. Anifail mudol yw'r dyfrgi a gall ddefnyddio nifer o fathau o gynefin. Gallai camau gweithredu i wella ansawdd, maint a/neu gysylltedd y cynefinoedd hyn fod o fudd i ddyfrgwn felly. O ganlyniad, dylid cyfeirio hefyd at Gynlluniau Gweithredu Cynefin (CGC) perthnasol fel y CGC Dŵr Croyw, Arfordirol a Choetir.

Datganiad o Weledigaeth

Gall Sir Benfro gynnal poblogaeth iachus o ddyfrgwn sy'n gallu gwrthsefyll newid amgylcheddol.

Disgrifiad o'r Rhywogaeth

Mae'r dyfrgi ymhlith cigysyddion mwyaf Prydain (gall y gwrywod dyfu hyd at 1.2m o hyd, a'r benywod ychydig yn llai). Mae ganddo gorff ystwyth, hir, traed gweog a chynffon cyhyrog, a'r cyfan yn ei wneud yn addas iawn am ffordd ddyfrol o fyw. Mae'r dyfrgi'n bwyta amrywiaeth o bysgod, llyswennod yn bennaf yn yr amgylchedd dŵr croyw, er ei fod hefyd yn bwyta crancod, brogaod, llygod y dŵr, pryfed ac adar. Manteisia ar amrywiaeth helaeth o gynefinoedd dyfrol o ffosydd bach, nentydd gweundirol, llynnoedd a phyllau i afonydd mawr, aberoedd ac arfordiroedd.

Anifail tiriogaethol, sy'n byw ar ei ben ei hun yw'r dyfrgi, a'i diriogaeth

Adolygwyd: Mawrth 2015

nodweddiadol yn estyn hyd at 25 milltir (ond llawer yn llai os yw bwyd yn helaeth ac yn gallu cynnal dwyseddau poblogaeth uwch). Gall tiriogaeth arfordirol fod gyn lleied â 4-5km am fod digonedd o ysglyfaeth yn y dyfroedd cynhyrchiol gyda'r glannau. Daw'r dyfrgi o hyd i gymar er mwyn cyplu yn unig a gall fridio ar unrhyw adeg o'r flwyddyn, gan eni rhwng un a phedwar o genawon y dorllwyth fel arfer. Yn ystod y nos yn bennaf y bydd y dyfrgi'n hela, gan dreulio'r rhan fwyaf o'r dydd fel arfer yn llechu mewn gwalau uwchlaw'r ddaear (fel ardaloedd o brysg neu laswellt rhonc) neu walau tanddaearol (yn aml mewn ceudodau ymhlith clogfeini neu wreiddiau coeden).

Am ei fod yn dibynnu ar ardaloedd cysylltiedig o gynefin o ansawdd i hela, bridio a llechu, ac am ei fod ymhlith y prif ysglyfaethwyr yn y gadwyn fwyd, mae'r dyfrgi'n rhywogaeth sy'n ddangosydd da o gyflwr yr amgylchedd ehangach.

Gofynion Cynefin

Defnyddia'r dyfrgi amrywiaeth o gynefinoedd o ffosydd a nentydd i afonydd, aberoedd a'r arfordir, a hynny i fwydo ac yn fodd o symud o gwmpas cefn gwlad. Bydd hefyd yn defnyddio gwlypdiroedd, gwelyau cyrs, glaswelltir corsiog a phrysg neu goetir sy'n gysylltiedig â chwrs dŵr. Defnyddir llawer o wahanol safleoedd sy'n gysylltiedig â'r cynefinoedd hyn ar gyfer gorffwys, cynifer â 30 ar gynefin cartref dyfrgi. Gall y safleoedd hyn fod ar ffurf pentyrrau rhydd o goed neu greigiau, sarnau glan afon, systemau gwreiddiau coed, dryslwyn trwchus o brysg, neu ardal o laswelltir garw neu lystyfiant arall heb aflonyddu arno. O bwysigrwydd arbennig yw'r safleoedd y defnyddia'r dyfrgi i fridio - mae angen ardaloedd mwy o faint (o leiaf rhyw 0.25ha) ar y fenyw yn rhydd o berygl llifogydd ac aflonyddwch, gyda chyflenwad bwyd da i fagu ei chenawon. Mae angen i'r cenawon gael at ddŵr llonydd neu ddŵr sy'n llifo'n araf er mwyn ymarfer nofio a hela.

Yn Sir Benfro, mae dyfrgwn i'w cael yn aml ar yr arfordir. Am fod nentydd arfordirol yn aml yn rhy fach i gynnal poblogaethau sylweddol o bysgod, credir bod dyfrgwn arfordirol yn bwydo'n bennaf ar rywogaethau morol, gan ddefnyddio'r nentydd yn bennaf i olchi'r halen oddi ar eu ffwr a llechu yn ystod y dydd.

Am fod dyfrgwn (a'r gwrywod yn benodol) yn fudol iawn, mae'n hanfodol iddynt gael cysylltedd ecolegol da ar raddfa dirwedd er mwyn symud rhwng ardaloedd bwydo, gorffwys a bridio. Credir bod llystyfiant glannau datblygedig ar hyd coridorau torlannol yn allweddol er mwyn i ddyfrgwn symud yn rhydd o gwmpas y dirwedd ehangach.

Dosbarthiad yn Sir Benfro

Mae dosbarthiad poblogaeth y dyfrgi yn Sir Benfro wedi ehangu dros y blynyddoedd diwethaf. Dengys ffigurau o Arolwg Dyfrgwn Cymru gynnydd yn

Adolygwyd: Mawrth 2015

safleoedd meddianedig yr arolwg yn nalgylch Cleddau o 54% yn 1984 i 97% yn 2009. Canfuwyd bod y dyfrgi'n weithgar ar fwyafrif helaeth y prif afonydd a llednentydd ym mhob dalgylch afon yn Sir Benfro. Fe'i canfyddir o gwmpas morlin cyfan Sir Benfro ac fe'i cofnodwyd hefyd yn defnyddio rhai o'r ynysoedd (Skomer a Dewi). Gwelwyd y dyfrgi hyd yn oed ar Fynydd Preseli.

Tueddiadau

Yn y DU, gostyngodd niferoedd y dyfrgi yn gyflym o'r 1950au i'r 1970au ac fe'i collwyd i bob pwrpas yng nghanolbarth a siroedd de-ddwyrain Lloegr. Roedd y pwysau ar boblogaethau'r dyfrgi yn Sir Benfro yn is ar y cyfan oherwydd natur lai dwys yr arferion rheoli tir yn yr ardal, ac felly parhaodd y Sir yn gadarnle cymharol i ddyfrgwn.

Bu'r adfer mewn ymateb i dri phrif ffactor: y gwaharddiad ar blaladdwyr a achosodd ddifodiant dyfrgwn o lawer o rannau o Gymru a Lloegr yn y 1960au a dechrau'r 1970au; gwarchodaeth gyfreithiol i'r dyfrgi ers 1978; a'r gwelliant sylweddol yn ansawdd dŵr afonydd Cymru ers y 1970au sydd wedi arwain at boblogaethau pysgod mwy cynaliadwy.

Mae digwyddiadau llygredd difrifol, sy'n lladd nifer helaeth o bysgod, hefyd wedi lleihau'n amlwg er bod digwyddiadau felly'n codi o hyd. Ceir pryderon o hyd am lefel rhai tocsinau amgylcheddol, yn enwedig y rheini sy'n gallu cronni drwy'r gadwyn fwyd (biogroniad), gan achosi amrywiaeth o effeithiau ymhlith y prif ysglyfaethwyr fel dyfrgwn.

Mae cynefin y dyfrgi wedi cynyddu yn Sir Benfro yng nghyd-destun cynefinoedd afon sydd wedi'u haddasu'n helaeth mewn llawer o ardaloedd iseldir.

Roedd tueddiadau ledled Cymru gyfan yn dangos adfer parhaus, ond mae safleoedd yn y gorllewin yn dangos canran arbennig o uchel o ddyfrgwn yn byw yno.

Statws Cadwraeth

Ar lefel Ewropeaidd, mae dyfrgwn yn ymddangos yn Atodiadau II ac IV o Gyfarwyddeb Cynefinoedd y CE. Yn y DU, fe'u rhestrir yn Atodlenni 5 a 6 o Ddeddf Bywyd Gwyllt a Chefn Gwlad 1981 ac maent yn rhywogaeth flaenoriaeth yng Nghynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU. Mae dyfrgwn yn nodwedd ar Ardaloedd Cadwraeth Arbennig (ACA) Morol Sir Benfro ac Afonydd Cleddau.

Bygythion

Caiff dyfrgwn eu bygwth gan:

- Gollu cynefin addas ar gyfer hela, llechu neu fridio a magu cenawon. Mae cynefinoedd a nodweddion sy'n darparu safleoedd bridio a gwalau geni delfrydol i ddyfrgwn yn agored i niwed, ac fe'u collir yn hawdd o ganlyniad i aflonyddu a diraddio cynefin. Er mwyn gwarchod safleoedd bridio dyfrgwn yn iawn, mae angen eu rheoli'n weithgar yn aml i gynnal cyflwr y safle.
- Ar gyfer rhywogaeth mor fudol, mae'r cysylltedd rhwng ardaloedd o gynefin addas yr un mor bwysig â holl ehangder y cynefin. Gwyddys fod dyfrgwn yn teithio'n helaeth gan ddefnyddio nodweddion llinol fel coridorau torlannol (afon). Gall dryllio'r nodweddion hyn effeithio'n andwyol ar boblogaethau yn anghymesur mewn perthynas ag arwynebedd gwirioneddol y cynefin a gollir.
- Llygredd cyrsiau dŵr. Mae ansawdd dŵr gwael, fel lefelau llygryddion uchel ac ocsigen isel, yn effeithio'n uniongyrchol ar ffynonellau bwyd dyfrgwn. Mae hyn yn arwain at gyflenwad bwyd annigonol a ffynonellau bwyd sydd wedi'u halogi â llygryddion y gellir eu trosglwyddo wedyn ar hyd y gadwyn fwyd i ddyfrgwn, gan achosi amrywiaeth o effeithiau posibl.
- Aflonyddu a/neu erlid. Er ei bod yn anghyfreithlon erlid dyfrgwn, gwyddys fod aflonyddu anfwriadol yn digwydd, yn enwedig drwy agor ardaloedd nad aflonyddwyd arnynt o'r blaen ar gyfer hamdden.
- Credir bod lefel uchel o farwoldeb ar y ffyrdd yn cyfyngu ar yr adfer mewn rhai ardaloedd. Fodd bynnag, ni chredir bod hwn yn broblem fawr yn Sir Benfro. Er bod y ffyrdd yn prysuro, mae croesfannau dyfrgwn yn cael eu cynnwys yn rheolaidd mewn cynlluniau ffyrdd newydd lle byddai'r ffordd yn aflonyddu ar nodweddion cysylltedd i ddyfrgwn.

Gwybodaeth Berthnasol

Mae cynlluniau / polisïau eraill sy'n effeithio'n uniongyrchol ar reoli dyfrgwn yn Sir Benfro a ffynonellau pellach o wybodaeth yn cynnwys:

- Cynllun Gweithredu Cynefin Dŵr Croyw. Ar gael yma: <http://ukbars.defra.gov.uk/project/show/36389>
- Cynllun Gweithredu Cynefin Arfordirol. Ar gael yma: <http://ukbars.defra.gov.uk/project/show/36391>
- Cynllun Gweithredu Cynefin Coetir. Ar gael yma: <http://ukbars.defra.gov.uk/project/show/36390>
- Clirio Rhododendron: Argymhellion ar gyfer Lleihau'r Effaith ar y Dyfrgi (Liles, 2006). Adroddiad CCGC; cysyllter â swyddfeydd lleol Cyfoeth Naturiol Cymru am fanylion
- Cynllun Rheoli Craidd ACA Afonydd Cleddau, 2015. Cyfoeth Naturiol Cymru. Ar gael yma: <http://www.ccg.gov.uk/landscape--wildlife/protecting-our-landscape/special-sites-project/aber-to--brecon->

[sac-list/afonydd-cleddau--cleddau-river.aspx](#)

- Strategaeth Cyfarwyddeb Fframwaith Dŵr Sir Benfro: Cyfoeth Naturiol Cymru. Cysyllter â swyddfeydd lleol am fanylion.
- Safleoedd Bridio Dyfrgwn ar Afonydd Cleddau (Liles/ Ymgynghoriaeth y Dyfrgi, 2014) [*teitl i'w gadarnhau*] Adroddiad CNC; cysyllter â swyddfeydd lleol Cyfoeth Naturiol Cymru am fanylion.
- Rheoliadau AEA (Amaethyddiaeth, Cymru), 2007. Llywodraeth Cymru. Ar gael yma:
http://www.legislation.gov.uk/wsi/2007/2933/pdfs/wsi_20072933_mi.pdf
- Cynllun Rheoli ACA Morol Sir Benfro, 2008. Ar gael yma:
<http://www.pembrokeshiremarinesac.org.uk/english/downloads/PMSAC%20agreed%20ManScheme%202008.pdf>
- Canllawiau Cynllunio Atodol Cyngor Sir Penfro: Bioamrywiaeth: Sut gall Bioamrywiaeth gael ei Gwarchod a'i Gwella yn y Broses Ddatblygu. Ar gael yma:
http://www.pembrokeshire.gov.uk/content.asp?nav=1626,109,141,1014&parent_directory_id=646&id=21476
- *Otter: European Protected Species*. Nodyn Gwybodaeth am Rywogaeth gan Natural England. Ar gael yma:
<http://publications.naturalengland.org.uk/publication/136005>

Nodau'r Cynllun

Nod	Dyddiad cau	Sylwadau
Cynnal a gwella ymwybyddiaeth y cyhoedd am ddyfrgwn yn Sir Benfro ac am y materion sy'n effeithio ar eu cadwraeth.	Dyddiad yr adolygiad nesaf	
Ehangu amrywiaeth a maint y cynefinoedd sydd ar gael i ddyfrgwn yn Sir Benfro.	Dyddiad yr adolygiad nesaf	
Cynnal dosbarthiad, amrediad a maint y boblogaeth ddyfrgwn yn Sir Benfro.	Dyddiad yr adolygiad nesaf	
Gwella gwybodaeth a dealltwriaeth am y boblogaeth ddyfrgwn yn Sir Benfro.	Dyddiad yr adolygiad nesaf	

Camau Gweithredu a Awgrymir

Cod	Cam Gweithredu	Adroddiad gan	Rôl Arwain	Cynnydd / Gwybodaeth Ychwanegol
	Adeiladu gwâl dyfrgwn a gaeafle ymlusgiaid		Ymddiriedolaeth Afonydd Sir Benfro	
	Arolwg dyfrgwn yng Nghorsydd Teifi		Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt De a Gorllewin	

Adolygwyd: Mawrth 2015

			Cymru	
	Cofnodi Dyfrgwn yng Ngwarchodfa Natur Pwll Melin Uchaf Penfro		Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt De a Gorllewin Cymru	
	Drwy weithredu Canllawiau Cynllunio Atodol Bioamrywiaeth Sir Benfro, sicrhau bod pob cais Cynllunio yn cael ei asesu am effeithiau posibl ar adnoddau bioamrywiaeth. Sicrhau bod ceisiadau cynllunio syn effeithio ar Gynefinoedd a Rhywogaethau'r Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth Lleol yn cael sylw a'u bod yn cynnwys arolygon ecolegol llawn sydd wedi'u hystyried yn briodol, a mesurau lliniaru syn mynd i'r afael yn sylweddol ag effeithiau negyddol posibl. < http://ukbars.defra.gov.uk/action/show/111245 >		Partneriaeth Bioamrywiaeth Sir Benfro	
	Cofnodi Dyfrgwn yn GNG Ffen Llangloffan	Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt De a Gorllewin Cymru		
	Llunio a dosbarthu cerdyn post Arolwg i'r Dyfrgi i ennill mwy o gofnodion o Ddyfrgwn yn y Sir a chynnwys y cyhoedd yng nghadwraeth y Dyfrgwn < http://ukbars.defra.gov.uk/action/show/113 >	Partneriaeth Bioamrywiaeth Sir Benfro		

Adolygwyd: Mawrth 2015

	622>			
	Arolwg Dyfrgwn Arfordirol	ACA Morol Penfro		
	Mapio cysylltedd i'r dyfrgi ym Mhenrhyn Castell Martin	Partneriaeth Bioamrywiaeth Sir Benfro		
	Gwella'r cysylltedd ar Afonydd Cleddau a mannau eraill		CNC	http://ukbars.defra.gov.uk/project/show/37512
	Rheoli ansawdd dŵr i sicrhau amodau addas i ddyfrgwn a'u hysglyfaeth			
	Mapio a monitro rhwydwaith o safleoedd bridio ar ACA Afonydd Cleddau		CNC	Bydd yn dilyn arolwg / adroddiad cychwynnol gan Ymgynghoriaeth y Dyfrgi 2014
	Cynnal cyfanrwydd y safleoedd bridio a nodwyd a gwella'r rhain lle nodwyd problemau		CNC	Bydd yn dilyn arolwg / adroddiad cychwynnol gan Ymgynghoriaeth y Dyfrgi 2014
	Canfod a ydy poblogaethau dyfrgwn arfordirol yn annibynnol ar boblogaethau afon		ACA Morol Penfro / Ymgynghoriaeth y Dyfrgi	